

יצחק רבין - שגריר חדש, סגנון חדש

ההתרחשויות בפולין, לפני וגם אחרי נאום גומולקה, משכו, כאמור, את תשומת הלב של הציבור במערב. בעידודנו פתחו הארגונים היהודים בפעילות עניפה - הפגנות, מחאות, הצהרות, פניות לממשל האמריקני ולחצים על שגרירות פולין. בסוף מרס ביקרתי במערב התיכון של ארצות-הברית - בקולומבוס אוהיו, באינדיאנפוליס, בסנט לואיס, בקנזס סיטי - שם הופעתי באספות פומביות ובפגישות עם פרופסורים באוניברסיטאות - יהודים ולא-יהודים. האקטואליה וחריפות המאורעות בפולין ריכזו במפגשים את מרבית תשומת הלב. התעורר בלבי החשש שמא המסע האנטישמי בפולין ופעולות המחאה הנמרצות בארצות-הברית, יגרמו שוב למעין פסק זמן בעבודתנו על הנושא העיקרי. בינתיים חל שינוי בעבודת השגרירות. אייב הרמן סיים את כהונתו כשגריר, ויצחק רבין בא במקומו.

בעיני היה אייב שגריר מצוין לתקופתו. אולם מלחמת ששת הימים שינתה את המעמד של מדינת ישראל בעולם. למעמד החדש הזה בזירה הבינלאומית היו בוודאי יתרונות, אך ללא ספק הוא טמן גם בעיות חדשות והציב אתגרים חדשים. הופעת שגריר חדש, צבר, מצביא עטור תהילה אך חסר נסיון וליטוש של דיפלומט - סיקרן את וושינגטון הבירה וכמובן גם אותנו. למעשה, מיד לאחר מלחמת ששת הימים כתבתי לשאול כי הסתיים, לדעתי, עידן הדיפלומטיה השתדלנית ומעתה על ישראל להיות מיוצגת על-ידי שגריר שינהל משא-ומתן על בסיס מעמדה החדש של ישראל. הרושם הראשון, שיצחק רבין הותיר בי היה טוב.

לשמחתי הרבה, גם הרושם שהותיר השגריר החדש בווינגטון הבירה היה מצוין. וושינגטון, שהורגלה לאנגלית המבריקה, נוסח קיימברידג', של אבא אבן, ולאנגלית מעולה, אם גם מתובלת בהומור יהודי, של אייב הרמן, קיבלה בהבנה את האנגלית הפחות מהוקצעת של צבר-חייל. האישיות של רבין זכתה כמעט מיד לאהדה ולהערכה. וולקוב, שאותו הצגתי בפני רבין, אמר לי שעיתונאים מעריכים את רבין בהיותו גלוי לב הרבה מעבר למקובל אצל דיפלומטים. הציבור, הסביר לי וולקוב, אוהב לשון יפה, הגדרות מבריקות ומתוחכמות. אבל עיתונאים מעדיפים מידע חדש, עובדות והערכות על הנושאים שמעסיקים אותם, ומעדיפים מרואיינים שמותר לצטטם.

מעמיתי במחמ"ד ניגלה לי שב"חלונות הגבוהים" מעריכים את רבין, ומניחים שדיווח שלו לירושלים זוכה לתשומת-לב. אישית, מצאתי איתו שפה משותפת. מן הימים הראשונים ולאורך שירותי בווינגטון, לא נתקלתי בקשיים במגעי עימו, ובבה זכתה ליחס חם וידידותי מצד לאה, רעיית השגריר.

רבין הכניס חידוש חשוב בסדרים ובסגנון העבודה של השגרירות. הוא שאף ליצור תחושה של עבודת צוות אצל עובדי השגרירות, והקפיד לקיים ישיבות סגל שיהיה בהן תוכן וטעם. השגריר הקודם נהג לנצור לעצמו את המידע החשוב. אייב אמנם שוחח ברצון עם אנשי הסגל ביחידות, והיה מקשיב ומייעץ לאיש סגל שבא אליו, אולם הוא עצמו מיעט למסור מידע על מגעיו עם הממשל. נכון שגם יצחק רבין לא הירבה לספר לאנשי הסגל "סודות", אך דאג שהסגל יהיה מודע ככל שניתן לנושאים שבהם הוא מטפל, ומה שחשוב יותר, הוא נהג בישיבות להעריך ולנתח את מצב היחסים של ישראל עם הממשל האמריקני. כמו לכולנו, גם לשגריר היו חולשות. הוא לא הצטיין בסבלנות ובסובלנות. מצד אחד, עודד את אנשי הסגל להתבטא בישיבות, אך מצד שני לא הסתיר את העובדה שאיננו אוהב להקשיב למלל לשמו. כאשר חשב שהדובר איננו בקי בנושא שעליו הוא מדבר, עוסק בסברות ומשתדל להיות מקורי, היה חותך אותו בהערה עוקצנית. עבורי השינוי היה משמעותי. מעתה ואילך שולבתי בעבודת השגרירות והשתתפתי בישיבות הסגל. רבין גם גילה עניין בדיווח שוטף על מגעי והערכותי, ולא רק בעניין יהודי ברית-המועצות. סמוך לבואו של רבין לווינגטון התנהלו שיחות בילטרליות בין ברית-המועצות לארצות-הברית. את השיחות ניהלו השגריר דוברינין ומזכיר המדינה דין רסק. אל דין רסק הצטרף לשיחות ג'וזף סיסקו, אחד מבכירי עוזריו. סיסקו היה מזווח לשגרירינו על מהלך השיחות. השגריר היה מעוניין להתמצא טוב יותר במתרחש בתוך ברית-המועצות ובמדיניות החוץ שלה. בשטח זה יכולתי להיות לו לעזר רב. כך למשל, הצעתי לו לשוחח עם פרופ' בז'ינסקי, שנחשב על-ידי הממשל לסובייטולוג חשוב ואף שימש כיועץ קבוע. בוקר אחד נתקלתי ברבין על מדרגות השגרירות, בשובו ממחמ"ד מפגישה עם סיסקו, והוא ביקשני להיכנס לחדרו. "האמריקנים אומרים שמהו זה קצת" - אמר. הוא גם סיפר ששמע מסיסקו, שהסובייטים נוהגים בכל פגישה לחזור על עיקרי הדברים שאמרו בשיחות קודמות, ומקפידים לדייק גם בניסוח שהשתמשו בו. לדברי סיסקו, הפעם היה שינוי קל בדבריהם, על גבולות בטוחים ומוכרים, שעליהם חזרו הסובייטים אין ספור פעמים. בעבר הם השתמשו במלה acknowledged, ואילו הפעם השתמשו במינוח חיובי יותר: recognized. כששמעתי מרבין את הסיפור הזה, התעורר אצלי מיד הספק. הלכתי לחדרי ופתחתי מילון. החשש שלי אכן נמצא מבוסס. לשתי המילים האנגליות יש פירוש רוסי זהה. חזרתי אל רבין ואישרתי לו שבניסוח הסובייטי אין שום התקדמות ואפילו לא התקדמות סמנטית. הוספתי ואמרתי, שלדעתי ייתכן שהשימוש במינוח שונה נעשה על-ידי המתרגם האמריקני. רבין צחק ובנוכחותי טילפן לסיסקו ושאל אותו האם הרוסים מגישים את המסמכים שלהם ברוסית או באנגלית. כאשר סיסקו השיב שהמסמכים מוגשים על-ידי הסובייטים ברוסית, לגלג רבין ואמר לסיסקו: "נפלתם בפח. האיש שלי טוען שהמתרגם שלכם אחראי לשינוי." סיפור מבדח זה זרק אור על טיב המשא-ומתן שלא התקדם כלל וכלל.

לעניין המשא-ומתן הביילטרלי הצלחתי לסייע לרבין בפרט די חשוב. היה לי ידיד טוב, איש מחלקת מחקר ומודיעין של מחמ"ד, מומחה לענייני ברית-המועצות. מפיו נודע לי שיש הסכמה בין דין רסק ודוברינין, שאחרי משא-ומתן שימשך חודשים אחדים בווינגטון הוא יעבור למוסקבה שם ימשיכו אותו שגריר ארצות-הברית ושר-החוץ הסובייטי. ידידי, שלא היה דיפלומט אלא מקצוען-אנליסט, אמר לי שישאל צריכה להתנגד לסידור זה. לדבריו לערבים היה ייצוג בווינגטון ודוברינין יכול היה להתייעץ איתם, כפי שרסק או סיסקו התייעצו עם רבין. במוסקבה לא היתה לישראל נציגות והמגע האמריקני עם ישראל היה עלול להיות מסורבל ולגרום לאי-הבנות. רבין העלה את העניין בשיחה עם רסק. השיחות התנהלו גם להבא בווינגטון.

האיש מספר שניים בשגרירות, הציר אפי עברון סיים את תפקידו ואת מקומו תפס שלמה ארגוב. שלמה היה צעיר, משכיל ומבריק. את האנגלית המעולה שלו רכש בלימודיו באנגליה. את המציאות האמריקנית הכיר היטב, שכן בעבר שירת כקונסול בקונסוליה הכללית ביו-יורק. גם ארגוב הכניס חידושים בעבודת השגרירות. בין השאר, דאג להפצת עלון אינפורמטיבי פנימי בשביל הסגל, שהועיל מאוד במיוחד בכל הקשור למידע על המתרחש בארץ ולתיאום עמדות בנושא מדיניות החוץ של ישראל. רבין הטיל על ארגוב לנהל את מערכת הקשרים עם ארגונים ואישים יהודים. בשטח זה רכשתי כבר קשרים ונסיון, ופעלתי עם שלמה בתיאום מלא. שלמה היה בעל מזג חם ואני, שהייתי מבוגר ממנו, עצרתי בו לא פעם כאשר כמעט נכנס לוויכוח חריף מידי עם השגריר. נהניתי מאוד לעבוד איתו. הערכת את מוחו החריף ואת יחסו החיובי והחם במגעיו עם היהודים בארצות-הברית. לימים התמנה ארגוב לשגריר ישראל בבריטניה ונפצע קשה בהתקפת מחבלים ערב מלחמת לבנון.

בעבודתו סייע לי ברצון גם עמוס ערן, יועץ בשגרירות, שהיה מופקד על הקשרים עם הקונגרס ועם האיגודים המקצועיים. את עבודתו ביצע עמוס ערן בהצלחה רבה. הוא השקיע עבודה רבה ביצירת קשרים עם עוזריהם של חשובי הסנטורים וחברי הקונגרס. הזוג ערן הירבה לקיים מגעים בלתי פורמליים עם מספר גדול של יהודים ולא-יהודים מביין הצוותים במשרדים של חברי הקונגרס ואף אירח אותם בביתו. עמוס הקפיד על כך שהשגריר ירבה להיפגש עם חשובי הסנטורים וחברי הקונגרס, גם כאשר לא היה זקוק לעזרתם הקונקרטיית. מהר מאוד רכש רבין מעמד של שגריר מקובל מאוד על גבעת הקפיטול, וערן דאג "להבטיח" לשגריר את מעמדו זה על-ידי קשריו עם סגל העוזרים.

ערן עזר לי להכיר בעיקר צעירים יהודים שאותם הייתי מעוניין לקרב לנושא שלנו. כמה מקרב צעירים מוכשרים אלה "נדלקו" לרעיון ופעלו במסירות רבה במשך שנים בגיוס תמיכה לענייננו בקונגרס. ביוזמתם הוזמנתי לפגישות עם סנטורים חשובים ששוכנעו על-ידי עוזריהם, שיש ביכולתנו לציידם במידע חשוב המעורר עניין בקהילה היהודית שבאזור בחירתם. למדתי את המלאכה מהר. בפגישות סיפקתי מידע ונתונים שהסנטורים היו אחר-כך משתמשים בהם הן בנאומים והן בפגישות עם אישי ציבור יהודים. בדרך זו ניהלתי שיחה אינפורמטיבית

עם בובי וטד קנדי ועם הסנטורים היהודים יעקב יעבץ, ריביקוף ואחרים, שנימנו על שני המחנות, הרפובליקנים והדמוקרטים.

פעילות זו הפכה לחשובה שכן שנת 1968 היתה שנת בחירות, והחל מהאביב, נכנסו ההכנות לבחירות למהלך גבוה ולקצב גובר והולך. עודדתי את ראשי ה-25 לדאוג שהנושא שלנו יכלל במצעים של המפלגות ובפגישותי עם סנטורים לא היססתי להדגיש את חשיבות הדבר.

על הפרק עמדה הוועידה הדו-שנתית של ה-25. היה חשוב בעיני שהתכנסות של מאות נציגים מעשרות ארגונים יהודים תרשים לא רק את הסובייטים אלא תשכנע גם את הקונגרס והממשל, שיהודי ברית-המועצות הם נושא מרכזי בעיני היהודים בארצות-הברית. המצב בארצות-הברית היה מאוד לא נוח ומאוד מסובך. המשבר החברתי והמדיני סביב מלחמת וייטנאם האומללה הגיע לשיאו, ותשומת הלב של הבית הלבן התמקדה כמעט כולה במשבר זה.

ובכל זאת לחצתי על ראשי הארגונים היהודים להבטיח בוועידה הפגנת תמיכה של הבית הלבן, אם על-ידי נציג אישי או לפחות על-ידי מסר. חיפשנו במשותף דרכים להבטיח השתתפות סנטורים מכובדים בישיבת הפתיחה. לא הכל עלה בידנו. בניגוד לעצתי לקיים את הוועידה בושינגטון התקיימה הוועידה בניו-יורק במלון ולדורף אסטוריה. גם היענות הבית הלבן הכזיבה.